

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ COĞRAFYA KONULARINA İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ/DİYARBAKIR MERKEZ İLÇE ÖRNEĞİ

SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS SOCIAL STUDIES TEACHERS' OPINIONS ON THE
TOPICS OF GEOGRAPHY/CENTRAL DISTRICT, CASE OF DİYARBAKIR

Ramazan SEVER¹
Erol KOÇOĞLU²

Öz

Ders kitabı kavramı bir derste kullanılan ve o dersin geliştirilmesine temel oluşturan kitaplar anlaşılır. Bu kitaplardan biri de sosyal bilgiler ders kitabıdır. Sosyal bilgiler dersi geniş alan tasarımına uygun bir şekilde hazırlandığından dolayı birçok disipline ait konuyu içerisinde barındırdığından bu derse yönelik olarak hazırlanan ders kitabı da geniş alan tasarımına yönelik olarak hazırlanmıştır.

Bu araştırmada ilköğretim (4-7) sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konuları hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Diyarbakır merkez ilçelerinde görev yapan 50 öğretmen grubu oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen açık uçlu sorulardan oluşturulmuş görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde nitel araştırma yaklaşımlarından betimsel ve içerik analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma bulguları temalaştırılarak, frekanslar verilip, öğretmen adaylarının görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Araştırma bulguları tartışılarak öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Coğrafya, Öğretmen, Ders kitabı, Konu

Abstract

Textbooks are the books which are used in a course and which form the concept of the lesson. This is one of the books in the social studies textbook. Prepared in accordance with the social studies lesson for the design of wide-area subject of the discipline in many of harboring a textbook prepared for this course is intended for the design of a wide area.

The purpose of this research is - according to teachers who teach social studies in primary education (4-7) in social studies textbooks- to determine their views on issues of geography. In this context, a group of 50 social studies teachers were interviewed in the central districts of Diyarbakır.. Data were collected by a questionnaire developed by the researchers where open-ended questions were used. Technique was used for data analysis, descriptive analysis of qualitative research approaches. Research findings are themed, frequencies whether the student teachers views were direct quotations. The research findings discussed and recommendations are presented.

Key Words: Social Studies, Geography, Teacher, Course book, Subject

¹ Prof. Dr. Ramazan SEVER, Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ramazan.sever@giresun.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU, Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, erolakademi@gmail.com

1. GİRİŞ

Eğitim, doğumdan ölüme kadar yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreç okullarda planlı ve programlı olarak yürütülür. Öğrencilere eğitim programları aracılığı ile yaşantılar kazandırılmaya çalışılır. Bu nedenle öğrenciler kazandırılacak yaşantıların etkin ve verimli olabilmesi ancak iyi bir eğitim programı ile mümkündür. Bir eğitim programının dört ögesi vardır: hedef, içerik, öğretme ve öğrenme süreci, değerlendirme. Eğitim programının başarılı olabilmesi bu dört ögenin de birbiri ile uyum içinde olmasına, hiçbirinin ihmal edilmemesine bağlıdır (Mentiş Taş, 2007: 519). Programın içerik ögesi bir eğitim programında ne öğreteceği sorusuna yanıt verir. "İçerik, olguların ve olayların, ezberlenmek üzere ansiklopedik anlamda bir araya getirilmesi değil, tersine yaşama etkinliklerinin etkin bir çabayla öğrenci için sınıflandırılmasıdır. Böyle bir sınıflandırmada içeriğin; öğrencinin gelişim ve öğrenme düzeyine uygunluğu, bilimsel doğruluğu ve mantıksal düzeni önem taşır"(Varış, 1991; Kaya, 2005). Program içeriğinin öğrencilere aktarımında ders kitaplarının çok büyük bir rolü vardır.

Kitaplar insanın bilgi kaynaklarından birisidir. Özellikle ders kitapları bireye düzenli bir şekilde bilginin verildiği öğrenme araçlarıdır. Ders kitabı, bir dersin öğretimi için belirli düzeydeki öğrenciler için yazılan; içeriği öğretim programlarına uygun olarak düzenlenen, ilgili makamlar tarafından incelenmesi yapılmış ve okullarda okutulması onaylanmış kaynaklardır (Öcal ve Yiğittir, 2007). Ders kitabı, bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme- öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyalidir" (Demirel ve Kıroğlu, 2005: 9).

Günümüzdeki ders kitapları, hem öğretmenler hem de öğrenciler için temel öğretim malzemeleridir. Ders kitapları vazgeçilmezliğin yanı sıra, öğretimin daha nitelikli olmasına da katkı sağlar. Ders kitaplarının asıl görevi, bilgi verme, bilgileri düzenleme, öğrencinin kendi kendine öğrenmesini sağlama, öğretimi koordine etme ve kişilik geliştirmedir (Ceyhan ve Yiğit, 2003: 24).

Güneş'e (2002) göre de "ders kitabı; öğretim programları doğrultusunda hazırlanan, belirli düzeydeki öğrenciler için yazılan ve öğrenim amacı ile kullanılan, öğrenmeyi ve anımsamayı kolaylaştıran, kolaydan zora uzanan, sistemli ilerleme ve gelişme sunan teknik bir kitap" olarak tanımlanmıştır. "Bir kitabın ders kitabı olarak nitelendirilmesi, ilgili dersin programıyla örtüştüğü anlamına gelmektedir. Dolayısıyla programın hedef ve davranışlarının gerektirdiği strateji, yöntem ve teknikleri uygulamaya uygun bir araç demektir. Bu açıdan

bakıldığında, ders kitabı birçok aracın işlevini yerine getirme durumunda olan bir araçtır” (Kılıç ve Seven, 2003: 19).

Ders kitaplarının kullanılmasının birinci nedeni, programa uygun olarak hazırlanan bir organizasyondan oluşmasıdır. Ders kitapları milli eğitimin eğitim programına uygun olarak hazırlanmıştır. İkinci neden, bir öğretim materyali olarak kitabın kullanılmasıdır. (Nelson, 1992: 152’den akt: Yanpar, 2005: 113). “Birçok öğretmenin bir ders kitabı seçmesinin ve kullanmasının üçüncü nedeni rahatlığıdır. Başka bir neden de öğrenci değerlendirmesinin amaçlanmasıdır. Çünkü bir ders kitabı bilginin özünü ve merkezi bilgi toplanmasını sağlar” (Yanpar, 2005: 4). Ders kitaplarının düzenli bir şekilde bilgi aktarma işlevi, bilimsel öğretimin de temel dinamiklerinden biri haline gelmiştir. Ders kitaplarının, bunu en iyi şekilde gerçekleştirebilmesi için, öncelikle bilimin temel mantığıyla örtüşmesi, aktarılan bilgilerin objektif ve herkes tarafından aynı şekilde anlaşılır olması, güncel ve kanıtlanmış bilgiler içermesi vb. özellikler taşıması gereklidir (Kılıç ve Seven, 2002: 85-86).

Sosyal Bilgiler dersi, Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Psikoloji gibi sosyal disiplinlerden elde edilmiş bilgilerin disiplinler arası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak ilköğretim düzeyindeki çocukların algılama düzeylerine uygun duruma getirildiği bir derstir (Sözer, 1998). Bu dersin temel amacı, demokratik bir ülkede, demokratik süreçleri geliştirecek etkili vatandaşlar yetiştirmektir (Doğanay, 2002a). Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin, farklı kültürel özelliklere sahip demokratik toplumlarda karşılıklı dayanışma içerisinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli yetenekleri geliştirilir (Michaelis ve Garcia, 1996). Bu nedenle, Sosyal Bilgiler dersi sadece sosyal bilimlerin öğretim alanı değil aynı zamanda bireylerin sosyal yeterlikleri kazandığı bir derstir. Sosyal yeterliklerin geliştirilmesi için Sosyal Bilgiler eğitimi, anlamlı, bütünleştirici, değer temelli, zorlayıcı aynı zamanda etkin olmalıdır (NCSS, 1992).

Sosyal bilgilerin öğretiminde, teksir, kitap, teyp, film ve daha pek çok elektronik olan olmayan araç gerecin büyük kitlelerin hizmetinde kolaylıkla ve bolca sunabildiği çağımızda, yalnızca düz anlatım yöntemi gibi klasik, tek bir yöntemle, hiçbir araç gereç kullanımına yer vermeksizin bir ders işlemek öğretmen adayları için bugün en azından bir tartışma konusu olmuştur. Sosyal bilimlerin öğretiminde temel kaynak ders kitabı olmakla birlikte, bugün buna ilave olarak yardımcı ders kitaplarını; görsel, işitsel araçları; radyo programlarını, toplumsal, çevresel ve güncel olgu ve olayları, haritaları, küreleri, teyp bantlarını, levhaları vb. birçok öğretim ortamını saymak mümkündür (Alkan, 1991: 86). Ancak temel kaynak olarak kullanılan ders kitapları önemini korumaktadır. Bu yüzden diğer araç gerecin

iyileştirilmesinden de önce ders kitaplarının artık eksikliklerinin değerlendirme çalışmalarıyla giderilmesi gerekmektedir. İlköğretimin birinci basamağında sosyal bilgiler derslerindeki birçok soyut kavramın somut bir hale getirilmesinde öğretim materyalleri büyük rol oynamaktadır (Dursun ve Eşgi, 2008: 21).

Ders kitapları sosyal bilgilerde en önemli materyallerden birisidir. Bu yüzden oluşturulması, yazımı, seçimi, kullanılması eğitim hedeflerine ulaşmak için önemlidir. Kabapınar'a (2004) göre; çağdaş bir sosyal bilgiler ders kitabının ölçütleri konu başlığında; konulara eslik eden görsel malzeme yalnızca süsleme amacıyla değil, işlevsel kaynak malzeme niteliğinde olmalıdır. Kitap, soyut bilgileri az, mümkün olduğunca somut, zevkli, ilgi çekici halde öğrenciye sunulmalıdır (Şahin, 2004: 287). Birincil kaynak kullanırken özellikle çocuğun bilisel gelişimine uygun olarak 4. sınıf ders kitaplarında görsel birincil kaynaklara yer vermiştir. Ancak görsel kaynaklar içerisinde fotoğrafa ağırlık verilerek, bunun yanında resim, portre, para, pul, minyatür, gravür, afis, reklâm, gibi birçok birincil kaynağa ya hiç yer verilmemiş ya da çok düşük oranlarda yer verilmiştir, 5. Sınıf kitaplarında da harita, gravür, otobiyografi, karikatür, buluntu, portre, gezi, seyahatname türüne ait birincil kaynak materyallere rastlanamamaktadır (Doğan, 2006: 482). 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel kaynaklara ağırlıklı olarak yer verilmesine rağmen bu görsel kaynaklarla ilgili yeterince açıklama ögesine yer verilmediği göze çarpmaktadır.

4-7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları geçmiş programlar için hazırlanmış kitaplara kıyasla oldukça zengin ve nitelikli bir görüntü sergilemektedir. Ders kitapları oldukça kaliteli baskıya ve kâğıda sahiptir. Görsel öğeler oldukça zengin, ilgi çekici ve kazanım odaklı bir şekilde sunulmuştur. Kitaplardaki metinler, şekiller, grafik ve resimler kazanımın farklı boyutlarda açıklanmasına odaklı ve farklı düzeylere yönelik bir görüntü sergilemektedir. Ders kitaplarında her kazanım için etkinliklere yer verilmiştir. Öğrencilerin dikkatini çekecek şekilde renkli ve görsel bakımdan zengin olan ders kitaplarında her kazanım 3-5 sayfalık bir kapsam içerisinde etkinlik, soru-cevap, örnekler ve görsel öğeler ile pekiştirilmekte, süreci değerlendirmeye ilişkin çalışmalarla tamamlanmaktadır. Ders kitaplarında, her kazanıma yönelik bir işleniş planlanmıştır. Bu amaçla kazanıma ilişkin bir hazırlık çalışmasına yer verilmiş ve bu hazırlık çeşitli soru ve ipucu niteliğindeki ilginç bilgilerle işlenişe geçişte motivasyonu artırma imkânı da sağlamıştır. Dikkat çekici bir giriş bu anlamda öğrencinin kazanıma esas olan bilgi ve becerilere ilişkin kuramsal sunuma daha fazla ilgi göstermesini sağlayacaktır. Ayrıca, ders kitaplarında öğrenciyi yönlendirici sorularla dersin işleniş sürecinde öğrencinin aktif kılınması amaçlanmıştır. Ayrıca, ders kitaplarında kazanımın gerektirdiği bilgi ve beceriye odaklı olmak

üzere destekleyici metinler sunulmuştur. Metinler güncel ve süreli yayınlardan da yararlanılarak zenginleştirilmiştir. Ayrıca, metinlerde veya sonunda özlü sözler, deyimler ve kısa bilgi notları ile metinlerdeki bilgiler pekiştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, her kazanıma ilişkin bilgi çerçevesinin etkili kazanılmasına yönelik öğrencilerin araştırma, inceleme, tartışma ve projelendirme ile grup çalışmaları sürecine dâhil olmalarına yönelik çalışma yönergelerine yer verilmiştir. Öğretmenin öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci çalışma kitapları ile de ilişkilendirmesi gereken bu uygulamalardan azami verim her üç kaynağın eşgüdümlü bir şekilde ve ayrıntılı bir inceleme ile ele alınmasına bağlıdır.

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına dayalı Sosyal Bilgiler eğitiminde, öğrencilerin bilgilerini yapılandırmalarını sağlayacak öğrenme yaşantıları düzenlenmelidir. Bu öğrenme yaşantıları; öğrencilerin, araştırma, analiz, değerlendirme ve sentez sonucunda önceki bilgilerine dayalı olarak yeni bilgileri yorumlama ve anlamalarına yardım ederek öğrenmelerini sağlayacak bir süreç olmalıdır (Grant, 1997; Jadallah, 2000). Bu nedenle, Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler, sosyal olayları sorgulayan, düşünen ve araştıran bireyler olmalıdırlar. Öğrenciler, araştırma, tartışma gibi yaptıkları bu çalışmalarından elde ettikleri bulgulara dayalı olarak sosyal olayları anlamlandırırılar. Öğretmenler, Sosyal Bilgiler dersinde öğrencileri, birçok sosyal sorunla karşılaştırarak bu sorunları farklı bakış açıları ile değerlendirmeleri ve yorumlamalarını sağlamalıdır (Grant, 1997). Böyle bir ortamda yetişen öğrenciler, etkili vatandaşların sahip olması gereken sorgulama, iletişim, eleştirel düşünme ve karar verme becerilerini kazanır, geleceğin vatandaşları olarak toplumda etkin rol almayı öğrenir ve karşılaştıkları sorunların yaşamlarına etkisini sosyal, ekonomik ve siyasal olmak üzere farklı bakış açılarıyla değerlendirme olanağı yakalarlar (Ersoy ve Kaya, 2004).

Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde görsel materyal kullanma öğrencilerin başarılarının, derse karşı tutumlarının ve yaratıcı düşünme becerilerinin artısında etkili olacağı gibi, sınıf ortamını da monotonluktan kurtararak daha etkili bir öğrenmenin gerçekleşmesine katkı verebilir. Eğitimcilerin etkili bir sınıf ortamı ve öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamak için görsel materyallerle ortamı zenginleştirmelerinde yarar vardır (Emin, 2005: 239).

İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Eleştirel Bir Bakış adlı çalışmasında; bireyi sorgulamaya sevk eden ortam ile insan arasında gerçekleşen ilişkilerin farkına varabilecek ipuçları bulunan, bireyin çevresinde doğal ortamın sunduğu potansiyellerin neler olduğu, bunların nasıl harekete geçirilebileceği konusunda örnekler sergileyen kitap yazımına gidilmelidir demektedir (Çukur, 2004: 277).

Sosyal bilgiler ders kitapların da içerik, verilen düşünceler arasında öğrencinin karşılaştırma yapmasını, bağlantı kurmasını, genel temayı ve ilişkileri bulmasını, sonuçlar çıkarabilmesini, öğrendiği yeni bilgiyi transfer edebilmesini kolaylaştıracak ve bu becerileri kazandıracak şekilde hazırlanmasını gerektirir. Öğrencilerin çevrelerinin farkında olmalarını sağlamak, sorgulama becerilerini geliştirmek ve dikkatle gözlem yapmalarını sağlamak (Şahin, 2001; 65) sosyal bilgiler dersinde, coğrafya konuları ile amaçlanan kazanımların sadece bir bölümünü oluşturur(Ünal ve Ilgaz, 2005: 129-140).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konuları eğitim kademelerine göre çeşitlilik göstermektedir. İlköğretimin hangi kademesinde olursa olsun coğrafya konularına sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verirken görsel zenginliğin katılması konuların daha iyi anlaşılmasında, somutlaştırılmasında önemli bir katkı sağlamaktadır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularına yer verirken dikkate alınması gereken en önemli ölçüt Talim ve Terbiye kurulunun sosyal bilgiler dersi için belirlemiş olduğu kazanımlardır. Bu kazanımlar paralelinde kazanımla ilgili coğrafya konularına yer verilir.

Tablo 1: İlköğretim (4-7) Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Coğrafya Konuları

4.SINIF	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Uzaktaki arkadaşlarımız (Ülkeleri tanıyalım, Dünyadaki Ortak Kutlamalar). ✓ İyi ki Var... (Zaman ve takvim bilgileri, Teknolojik ürünler).
5.SINIF	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Adım adım Türkiye (yaşadığımız yeri tanıyoruz, Zengin kültürümüzden örnekler). ✓ Bölgemizi tanıyalım(Bölgemizin yüzey şekillerini tanıyalım, iklim ve insan, Nüfus ve yerleşim ilişkisi, insan doğayı biçimlendiriyor, yurdumuzda doğal afetler, yok olan topraklarımız). ✓ Ürettiklerimiz (Coğrafi bölgelere göre üretim, ekonomide insan etkisi).
6.SINIF	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Yeryüzünde yaşam (Dünyanın iklimi, Türkiye'nin konumu, harita ve ölçek, Türkiye de iklim). ✓ Ülkemizin kaynakları (yenilenebilir, yenilenemez enerji kaynakları). ✓ Ülkemiz ve dünya
7.SINIF	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ülkemizde Nüfus (yaşadığımız yerler, nüfusumuzun özellikleri, ülkemizde göç).

Coğrafya; coğrafi yeryüzündeki doğal, beşerî ve ekonomik olayları, insanla ilgi kurarak inceleyen bir bilimdir (Doğanay, 2002a). İlköğretim birinci ve ikinci kademe Sosyal Bilgiler derslerinde “Yakın Çevremiz”, “İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım”, “Güzel Yurdumuz Türkiye”, “Coğrafya ve Dünyamız”, “Türkiye’imiz”, “Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri” ve “Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası” adlı coğrafya ünitelerinde öncelikle kavramların anlam bilgisi verilmektedir. Bununla birlikte çocuklara yaşadığı gezegen olarak dünya hakkında bilgiler verilerek, çeşitli özellikleri ve koordinat sistemi tanıtılmaktadır. Öğrencilerin yakın çevreyi tanımasının önemini kavraması yanında plan, kroki, grafik, tablo

hazırlama ve yorumlama ile harita, küre, atlas, koordinatlar ve yön tayini gibi coğrafi becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca yurdumuzun dünya üzerindeki yerinin önemini kavratarak, ülkemiz coğrafi bölgelerinin doğal ve beşerî çevre sistemlerini tanıması sağlanır. Öğrencilerin çevreyi korumanın bir görev ve yaşanılabilir bir çevrenin de temel insan hakkı olduğu bilincine varması sağlanır. Böylece öğrencilerin yaşadıkları çevrenin farkına varmaları sağlandığı gibi, dikkatli gözlem yapmalarını sağlamak da mümkün olabilecektir. Bu da öğrencide yurtseverlik duygusunun gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Coğrafya ilmi, hayata dönük, uygulamalı, yapılan ve yaşanan olayları inceleyen bir bilimdir. Bu nedenle de, sadece kitaplardan ve anlatım metodu ile öğrenilip öğretilecek bir ilim sayılması doğru değildir (Doğanay, 1993). Dolayısıyla her zaman yanına gidilmesi, izlenebilmesi ve sınıfa getirilmesi mümkün olmayan coğrafi olgu ve olayların görsel materyaller ile sınıf ortamına taşınması mümkün olabilmektedir. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı'nca ilköğretim birinci ve ikinci kademe Sosyal Bilgiler dersleri coğrafya konuları için kullanılması önerilen ders araç ve gereçleri sadece çeşitli haritalar ile yer küre ile sınırlı kalmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 1990). Bu nedenle ilköğretim birinci ve ikinci kademe Sosyal Bilgiler dersleri coğrafya müfredatları için sürekli değişen ve gelişen eğitim teknolojisinin takip edilmemesi durumunda coğrafya eğitimi ezbere bir öğretim olmaktan öteye gidemeyecektir.

Sosyal bilgiler ders kitapları ve bu ders kitaplarında yer alan coğrafya konularına ilişkin yapılan çalışmalar sınırlı sayıda olmakla beraber yapılan çalışmaların çoğu ders kitaplarına yönelik eksiklikleri belirleme, ders kitaplarında yer alan coğrafya konularının ders kitaplarında yer alma şekline yönelik eksikliklerin belirleme ve ders kitabının ne gibi özellikleri taşımasını belirleme amacı taşımaktadır. Bu çalışmalar:

- ✓ Dursun ve Eşgi (2008) tarafından yapılan “4.ve 5. Sınıf sosyal bilgiler öğretimi ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirmesi” isimli çalışma;
- ✓ Ocak ve Yurtseven (2009) tarafından yapılan “Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi” isimli çalışma;
- ✓ Ünal ve Ilgaz (2005) tarafından yapılan “I. Kademe İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konularının Öğrencilerin Soru Sorma Ve Eleştiri Yapma Becerilerine Olan Katkısı (Erzurum İl Merkezi Örneği)” isimli çalışma;

- ✓ Önal ve Kaya (2006) tarafından yapılan “*Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4 Ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi*” isimli çalışma;
- ✓ Koca ve Erol (2011) tarafından yapılan “*İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Toprak Ve Toprağın Korunmasının Yeri*” isimli çalışma;
- ✓ Öztürk (2011) tarafından yapılan “*Tarih Öğretiminde Anakronizm Sorunu: Sosyal Bilgiler Ve Tarih Ders Kitaplarındaki Kurgusal Metinler Üzerine Bir İnceleme*” isimli çalışma;
- ✓ Ünallar (2011) tarafından yapılan “*1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarına Göre Hazırlanan 7. Sınıf Ders Kitaplarındaki Kavramların Karşılaştırılması*” isimli çalışma;
- ✓ Öcal ve Yiğittir (2007) tarafından yapılan “*İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*” isimli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların dışında konu ile ilgili yapılan başka çalışmalar da bulunmakta olup bunların birçoğunda bu çalışmada yararlanılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı yapılandırma kuramının uygulandığı ülkemizde ilköğretim (4-7) sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini tespit edip incelemektir. Ancak asıl amaç, ortaya çıkan öğretmen görüşü sonuçlarını değerlendirerek programlardaki mevcut konuların öğretimini etkin kılmak için çeşitli öneriler sunmaktır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- ✓ Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak ders kitaplarının içeriğinde coğrafya konularının olmasını gerekli görüyor musunuz? Neden?
- ✓ Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak, coğrafya konularını kapsayan kazanımlara yönelik olarak sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alacak içerik belirlenirken dikkate alınması gereken en önemli özellik nedir?
- ✓ Sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularına yer verilmesi sosyal bilgiler dersini nasıl etkiler?
- ✓ Size göre sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konuları, konuyla ilgili gerekli içeriğin tamamını yansıtabiliyor mu?

- ✓ Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularını aktarmada hangi strateji, yöntem ve teknik kullanılmalıdır? Neden?

2. YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Açık uçlu sorularla elde edilen araştırma verileri, betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz yapılırken öğretmenlerin görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Araştırmada çalışma grubu Diyarbakır il Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda çalışan basit rastlantısal örnekleme yöntemi ile belirlenen sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırma için gerekli olan veriler, araştırmacılar tarafından önceden hazırlanan görüşme formuyla toplanmıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularına ilişkin öğretmen algılarına ” yönelik literatür taranmış ve konu ile ilgili önemli hususlar belirlenmiştir. Uzman kanısı da dikkate alınarak açık uçlu anket formu için 5 soru belirlenmiştir. Görüşme formunda yer alan sorular çalışma grubunda bulunan 50 öğretmenin tamamına sorulmuş, öğretmenlerin verdikleri yanıtlar yazılı olarak kaydedilmiştir. Açık uçlu anket formunun uygulamasına katılan öğretmenlere yöneltilen sorular ve alınan yanıtlar, içerik ve betimsel analizine tabi tutulmuş ve belirlenen temalar eşliğinde çözümlenerek tablolar halinde gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularına ilişkin görüşleri uygun temalara dönüştürüldükten sonra frekans açık uçlu anket formu hazırlanmadan önce “sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya değerleri bulunmuş ve tablolar halinde sunulmuştur.

3.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Coğrafya Konularının Yer Alması Durumu

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler dersine giren 50 öğretmen “*Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak ders kitaplarının içeriğinde coğrafya konularının olmasını gerekli görüyor musunuz? Neden?*” şeklindeki ilk soruya öğretmenler farklı yanıtlar vermişlerdir. Bu farkı oluşturan yanıtlar betimsel analizine tabi tutularak, alt temalar oluşturularak şu şekilde tablolastırılmıştır:

Tablo 2: Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde coğrafya konularının yer almasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerin görüşleri

1.TEMA: Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak ders kitaplarının içeriğinde coğrafya konularının olmasını gerekli görüyor musunuz? Neden?		
	Alt temalar	f
EVET	G.1. Coğrafya konuları sosyal bilgiler dersinin temelini oluşturur.	15
	G.2. Bu konular sosyal bilgiler ders kitabının görsel zenginliğini artırır.	13
	G.3. Bu konular sosyal bilgiler dersi için materyal zenginliği yaratır.	17
HAYIR	G.4. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya konuları öğrenme alanını yeterince yansıtmamaktadır.	5

Tablo 2 de “Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak ders kitaplarının içeriğinde coğrafya konularının olmasını gerekli görüyor musunuz? Neden?” şeklindeki sorunun yanıtını “Hayır” şeklinde ifade eden sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin görüşleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“Bana göre sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularının yer alması gereksizdir; çünkü bu konularla ilgili bilgi sosyal bilgiler ders kitaplarında çok az bulunmaktadır. Bu da konunun tam anlaşılmasına, konunun zihinsel yönde askıda kalmasına sebep olmaktadır.”(G4)

Tablo 2 de “Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak ders kitaplarının içeriğinde coğrafya konularının olmasını gerekli görüyor musunuz? Neden?” şeklindeki sorunun yanıtını “Evet” şeklinde ifade eden sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin görüşleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“Bana göre coğrafya konularının sosyal bilgiler ders kitabında yer almasının konulara bağlı olarak kitapta görsel şekillerin (Harita, Küre şekilleri, Bölge ile ilgili resimler, İklimsel şekiller vb.) fazla olmasını sağlamaktadır.” (G2)

3.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Coğrafya Kazanımlarına Yönelik İçerik Belirleme Durumu

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler dersine giren 50 öğretmen “Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak, coğrafya konularını kapsayan kazanımlara yönelik olarak sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alacak içerik belirlenirken dikkate alınması gereken en önemli özellikler nelerdir?” şeklindeki ilk soruya öğretmenler farklı yanıtlar vermişlerdir. Bu farkı oluşturan yanıtlar betimsel analizine tabi tutularak, alt temalar oluşturularak şu şekilde tablolştırılmıştır:

Tablo 3: Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya kazanımları için içerik belirlemeye ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri

2.TEMA: <i>Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak, coğrafya konularını kapsayan kazanımlara yönelik olarak sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alacak içerik belirlenirken dikkate alınması gereken en önemli özellik nedir?</i>	
Alt temalar	f
G.1. İçerik kazanımlarla tutarlı olmalıdır	20
G.2. Öğrencilerin gelişim düzeyine uygun olmalıdır.	15
G.3. İçerik dikkat çekici olmalıdır.	5
G.4. Soyut olarak hazırlanan kazanımları somutlaştırıcı olmalıdır.	5
G.5. Öğrencilerin işlevsellik ihtiyacına yönelik olarak hazırlanmalıdır.	5
G.6. Derste aktarılmaya uygun olarak hazırlanmalıdır.	3
G.7. Hazırlanan teorik bilgi görsel öğelerle desteklenmelidir.	2

Tablo 3 de “*Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak, coğrafya konularını kapsayan kazanımlara yönelik olarak sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alacak içerik belirlenirken dikkate alınması gereken en önemli özellik nedir?*” şeklindeki sorunun yanıtını veren sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin görüşleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“Bir sosyal bilgiler dersi öğretmeni olarak 7 yıllık meslek hayatımda hep ders kitaplarında şunu gördüm: coğrafya konularına yönelik hazırlanan içerikler hedeflerle ilgili olsa da öğrencilerin anlayamayacağı derecede üst düzey yeterliliklere göre hazırlandığı hep gözüme çarpmaktadır. Bu durumda bence konunun anlaşılmasını her zaman engelleyen en büyük faktör olmuştur.” (G2)

3.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Coğrafya Konularına Yer verilmesi Sosyal Bilgiler Dersi Etkileme Durumu

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler dersine giren 50 öğretmen “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularına yer verilmesi sosyal bilgiler dersini nasıl etkiler?*” şeklindeki ilk soruya öğretmenler farklı yanıtlar vermişlerdir. Bu farkı oluşturan yanıtlar betimsel analizine tabi tutularak, alt temalar oluşturularak şu şekilde tablolaştırılmıştır:

Tablo 4: Sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularına yer verilmesi sosyal bilgiler dersine etkisine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri

3.TEMA: <i>Sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularına yer verilmesi sosyal bilgiler dersini nasıl etkiler?</i>	
Alt temalar	f
G.1. Sosyal bilgiler dersinin kapsam geçerliliğini artırır.	10
G.2. Sosyal bilgiler dersine görsel anlamda zenginlik katar.	20
G.3. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine olan ilgilerini artırır.	12
G.4. Sosyal bilgiler dersini somutlaştırmada katkı sağlar.	8

Tablo 4 de “Sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularına yer verilmesi sosyal bilgiler dersini nasıl etkiler?” şeklindeki sorunun yanıtını veren sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin görüşleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“Sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularına yer verilmesi sosyal bilgiler dersinde öğrencinin daha çok duyusuyla derse katılımını sağlayacağından, anlaşılmayan soyut konuların daha iyi anlaşılmasını beraberinde getirecektir.”(G4)

“Geniş alan tasarımına göre hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularına yer verilmesi sosyal bilgiler dersinin kapsamını genişletecektir.”(G1)

3.4. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Coğrafya Konularının, Konuyla İlgili Gerekli İçeriği Yansıtma Durumu

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler dersine giren 50 öğretmen “Size göre sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konuları, konuyla ilgili gerekli içeriğin tamamını yansıtıyor mu? Neden?” şeklindeki ilk soruya öğretmenler farklı yanıtlar vermişlerdir. Bu farkı oluşturan yanıtlar betimsel analizine tabi tutularak, alt temalar oluşturularak şu şekilde tablolastırılmıştır:

Tablo 5: Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularının, konu ile ilgili gerekli içeriği yansıtıp yansıtmadığına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri

4.TEMA: Size göre sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konuları, konuyla ilgili gerekli içeriğin tamamını yansıtıyor mu? Neden?		Alt temalar	f
EVET	G.1.	Kazanımları açıklayıcı yeterince içerik vardır.	10
	G.2.	İçeriğin çok ayrıntılı olması öğrencinin çalışma isteğini azaltır.	5
	G.3.	İçerikten çok içeriği çok iyi yansıtan görsel şekiller daha önemlidir.	5
HAYIR	G.4.	Kazanıma yönelik içerik çok yüzeyseldir.	10
	G.5.	İçerikten ziyade şekillere ağırlık verilmiştir.	10
	G.6.	Kazanıma yönelik olarak verilen içerik öğrencinin anlayamayacağı şekilde üst düzey bir anlatım dili ile ifade edilmiştir.	10

Tablo 5 de “Size göre sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konuları, konuyla ilgili gerekli içeriğin tamamını yansıtıyor mu? Neden?” şeklindeki sorunun yanıtını “Evet” olarak veren sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin görüşleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“Bana göre sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularına yönelik hazırlan içerik konuyla ilgili içeriğin tamamını yansıtmaktadır. Çünkü sosyal bilgiler dersi geniş alan tasarımına yönelik olarak hazırlandığından dolayı her konu ile ilgili ayrıntılı bir içerik vermesine de gerek yoktur.”(G1)

Tablo 5 de “Size göre sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konuları, konuyla ilgili gerekli içeriğin tamamını yansıtabiliyor mu? Neden?” şeklindeki sorunun yanıtını “Hayır” olarak veren sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin görüşleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak ders kitabıyla ilgili en çok yakındığım nokta coğrafya konularının, konu ile ilgili içeriği yansıtılmamasıyla birlikte, ders kitaplarında içerikten çok şekillere yer verilmesidir. Konuyu içeriksel anlamda kavrayamayan öğrenci şekilleri nasıl yorumlayacağını artık siz düşünün.”(G5)

3.5. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarını Anlatma Kullanılacak Strateji, Yöntem ve Teknik Durumu

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler dersine giren 50 öğretmen “Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularını aktarmada hangi strateji, yöntem ve teknik kullanılmalıdır? Neden?” şeklindeki ilk soruya öğretmenler farklı yanıtlar vermişlerdir. Bu farkı oluşturan yanıtlar betimsel analizine tabi tutularak, alt temalar oluşturularak şu şekilde tablolatırılmıştır:

Tablo 6: Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularının, öğrenciye aktarımında kullanılacak strateji, yöntem ve tekniklere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri

5.TEMA: Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularını aktarmada hangi strateji, yöntem ve teknik kullanılmalıdır? Neden?				
Strateji	Yöntem	Teknik	Öğretmenlerin Tercih Nedenleri	f
G.1.Sunuş	Düz Anlatım-Gösterip yaptırma	Panel -Konferans	Soyut olan konuların aktarımı bu strateji, yöntem ve tekniklerle daha uygun olması	2
G.2.Buluş	Gösterip yaptırma-Gösteri-Örnek olay	Gözlem-Beyin Fırtınası	Öğrencilere öğrenme sürecine aktif olarak katmak ve konuyla ilgili açıklamalarda öğrencilerin fikirlerinden yararlanma.	20
G.3.Sunuş	Düz Anlatım	Panel -Konferans	Uzman grubun konuları öğrenciye aktarımı bu strateji, yöntem ve teknikle daha da uygun olması.	3
G.4.Araştırma-İnceleme	Soru-cevap	Gezi-Gözlem	Öğrencinin ilk elden somut yaşantılar sağlama imkânı elde etmesi	15
G.5.Buluş	Tartışma-Problem çözme-Örnek olay	İstasyon-Beyin Fırtınası- Altı şapka	Öğrenciye yaparak yaşayarak öğrenme olanağı tanımak.	10

Tablo 6’da “Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularını aktarmada hangi strateji, yöntem ve teknik kullanılmalıdır? Neden?” şeklindeki sorunun yanıtını veren sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin görüşleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak kendi derslerimde, ders kitabında ve öğretmen kılavuz kitabında yer verilen coğrafya konularını çoğunlukla sunuş yolu stratejisini; düz anlatım yöntemini, bazen de haritayla sınıfa gittiğimde gösterip yaptırma yöntemini kullanmaktayım. Bu strateji ve yöntemlere bağlı olarak öğrencileri gruplara ayırıp her gruba ayrı ayrı konuları vererek sınıfta bir panel ortamı şeklinde anlatmalarını sağlamaktayım. Bu yolu izlediğimden dolayı öğrencilerden hep olumlu dönütler almaktayım (G1).

“Bana göre sosyal bilgiler ders kitabında yer alan sadece coğrafya konuları değil bütün konular için seçilecek strateji, yöntem ve teknikler, Öğrencileri öğrenme sürecinde aktif olmalarını sağlayan, konuyla ilgili yaratıcı fikirlerini paylaşmaktan çekinmeyen, öğrenciye uygulama yapma fırsatı gibi yararlar sağlamalıdır. Bu niteliklere sahip strateji, buluş yoluyla öğrenme stratejisi; yöntem, gösterip yaptırma, örnek olay yöntemleri; teknikler ise gözlem ve beyin fırtınasıdır (G2).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi amacıyla uzman görüşü alınarak hazırlanan görüşme formu ile elde edilen veriler içerik ve betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenleri ankette yer alan her açık uçlu soru için birbirinden farklı yanıtlar verdiği ortaya çıkmıştır. Çalışmada yer alan “Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak ders kitaplarının içeriğinde coğrafya konularının olmasını gerekli görüyor musunuz? Neden?” şeklindeki soruya çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin yanıtlarının verildiği Tablo 3.2’ye bakıldığında öğretmenlerin coğrafya konularının sosyal bilgiler dersinde yer alması gerekliliğine vurgu yaptıkları gözlemlenmektedir. Çalışmada elde edilen bu bulgu Ünal ve Ilgaz (2005)’in çalışmalarında elde ettikleri bulgu ile paralellik göstermektedir. Bu bulguların paralellik göstermesi sosyal bilgiler öğretmenlerinin, ders kitabında yer alan coğrafya konularına ilişkin algılarının değişmediğini göstermektedir. Çalışmada “Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak, coğrafya konularını kapsayan kazanımlara yönelik olarak sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alacak içerik belirlenirken dikkate alınması gereken en önemli özellik nedir?” şeklindeki soruya çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin yanıtlarının verildiği Tablo 3.3’e bakıldığında yanıtların birbirinden farklılık gösterdiği gözlemlenmektedir. Farklılık gösteren yanıtlar içerisinde en çok tercih edilenlerin “ içeriğin

kazanımlarla tutarlı olması ve içeriğin öğrenci düzeyine uygun olması gerekliliği” olduğu görülmektedir. Çalışmada elde edilen bu bulgu Mentiş Taş (2007), Ünal ve Ilgaz (2005)’in çalışmalarında elde ettikleri bulgular ile paralellik göstermektedir. Çalışmada elde edilen bu bulgu Özmen(2002)’in yapmış olduğu çalışmadaki bulgu ile paralellik göstermediği ortaya çıkmıştır. Özmen(2002) çalışmasında sosyal bilgiler içerisinde yer alan bütün konuların tek bir çatı altında toplanması gerekliliğine vurgu yapıp, içerik düzenlemede tek dikkate alınacak öğenin Talim ve Terbiye Kurulu olduğunu ifade etmiştir. Çalışmada, Tablo 3.4, 3.5 ve 3.6’da yer alan bulgular incelendiğinde bu bulgularda çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin yanıt olarak farklılaştıkları görülse de, öğretmenlerin çoğunun ortak algılarda birleştikleri gözlemlenmektedir. Bu bulgularda Ünal ve Ilgaz(2005)’in çalışmalarında elde ettikleri bulgular ile paralellik göstermektedir. Tablo 3.6 da yer alan “Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularını aktarmada hangi strateji, yöntem ve teknik kullanılmalıdır? Neden?” şeklindeki soruya öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar bu alanda yapılacak çalışmalar için referans olacak niteliktedir. Çalışmanın bütün bulgularında çalışma grubunun vermiş oldukları yanıtların birbirinden farklı olması sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin programını içeren ders kitaplarının kapsam geçerliliği ile ilgili, coğrafya konularının sosyal bilgiler dersi için taşıdığı önem ile ilgili, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularının öğrenciye aktarma şekli ile ilgili birbirinden farklı algılara sahip olduğunun göstergesidir. Ortaya çıkan farklı algıların sosyal bilgiler dersi ve ders kitabında yer alan müfredata, mantıksal bir çerçevede bakıldığı zaman ileride olumlu yansımalarının olmaması kaçınılmazdır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularını aktarmada çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenlerinin birçoğunun öğrencinin aktif katılımına dayalı olan strateji, yöntem ve teknikleri ön plana almaları dikkat çekmektedir. Coğrafya konularını aktarmada görsel zenginliğin kullanılmasına dikkat çeken çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin bu konuları en iyi şekilde kavramaları için ders kitabını okuyup sınıfta sadece öğretmeni dinlemekle olamayacağını açık uçlu anket formunda yer alan sorulara verdikleri yanıtlarla göstermektedirler.

Ders kitabı konuyu öğrenciye kazandırmada en önemli materyal olma özelliğini taşıdığından dolayı öğretmenlerin ders kitabını daha etkin kullanabilmeleri için kendi kılavuz kitaplarını okumadan önce çocuklar için basılmış olan ders kitabını okumaları yararlı olacaktır. Böylece öğretmenin, ders kitabını çocuğun gördüğü gibi görmesine katkı sağlamakla beraber öğretmenin ders kitabına daha hâkim olmasını sağlayacak; ders kitabında yer verilen coğrafya konularının eksik içeriğini, konuyu anlatırken yararlanacağı materyali önceden hazırlamasına önemli derecede katkı sağlayacaktır. Şu an ülkemizde uygulanmaya

çalışılmakta olan yapılandırmacı eğitimin de temel ilkelerden biri olan “bireysel farklılıklara saygı” ilkesi, her yönüyle eğitimde bireyin algısını merkeze almaktadır.

Yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

- ✓ Çalışmada, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya konularının aktarımında öğrenci merkezli etkinliklere yer verilmelidir, bulgusundan hareketle, sosyal bilgiler dersinde işlenen ve ders kitabında yer alan konular anlatılırken öğrencinin süreçte aktif olabileceği strateji, yöntem ve teknikler kullanılmakla beraber coğrafya konularının sosyal bilgiler dersine materyal olarak zenginlik kattığından sosyal bilgiler dersinde ve ders kitabında bu konulara yer verilmelidir.
- ✓ Tablo 3.3’de elde edilen bulgulardan hareketle, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularına yönelik olarak hazırlanan içerik, konunun kazanımıyla tutarlı olmakla beraber, sosyal bilgiler dersine yönelik olarak hazırlanan ders kitabında yer alacak coğrafya konularının da kapsam geçerliliğinin iyi analiz edilip belirlenmesi gerekir.
- ✓ Çalışmada, “sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya konuları öğrenci düzeyine uygun olarak düzenlenmesi gerekir” bulgusundan hareketle, öğrencilerin konuyu daha iyi anlamaları ve somutlaştırmaları amacıyla yönelik olarak:
 - ❖ sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularına yönelik harita, fotoğraf ve resim renklerinin daha anlaşılır, parlak ve canlı olması gerekir.
 - ❖ Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya konularının öğretiminde sosyal bilgiler öğretmenleri mutlaka çeşitli atlaslar (Kayaç, bitki, hayvan...), duvar haritaları, broşür, katalog, dergi vb gibi materyaller kullanması gerekir.
 - ❖ Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafi kavram ve konuların öğretiminde sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında yer alan görsellere ek olarak birkaç üç boyutlu tasarımlar yaptırması veya hazırlaması gerekir.

KAYNAKÇA

- Alkan, C. (1991) *Özel Öğretim İlke ve Yöntemleri: Özel Öğretim Teknolojileri*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara.
- Ceyhan, E. Yiğit, B.(2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çukur, H. (2004) “*İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Eleştirel Bir Bakış*”. I.Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, 15–17 Mayıs 2003, Ankara: Tebliğler, 270–277
- Demirel, Ö., Kıroğlu, K.(2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, Y. (2006) “Yapısalcı Öğrenme Modeli ile Tarihsel Birincil Kaynakların İlişkisi ve Bu İlişkinin İlköğretim 4–5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanım Düzeyi”, Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi, (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi 14–16/Nisan/2006, Ankara) Bildiri Kitabı 1. Cilt 476–485, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal Bilgiler öğretimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Editörler: C. Öztürk ve D. Dilek). Birinci Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık. ss. 15- 46.
- Doğanay, H. (1993). “*Coğrafya’da Metodoloji*”, İstanbul: MEB Yay. Öğretmen Kitapları Dizisi No:187, , s. 139.
- Doğanay, H. (2002a), “*Coğrafyaya Giriş 1: Genel ve Fiziki Coğrafya*”(7. Baskı), İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Dursun, F., Eşgi, N. (2008). 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretimi Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 21-34.
- Emin, Serap (2005)”*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Erişiyle, Tutuma ve Yaratıcı Düşünceye Etkisi*” (XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi- Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi 28–30 Eylül 2005 Denizli) Kongre Kitabı Cilt:2 238, 244. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, A.F., Kaya, E. (2004). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Uygulama Sürecine İlişkin Öğretmen Görüşleri, *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1,(17), 71-86.
- Grant, S. G. (1997). A policy at odds with itself: the tension between constructivist and traditional views in the New York State social studies framework. *Journal of Curriculum and Supervision*, 13(1), 92
- Güneş, F. (2002).*Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Jadallah, E. (2000). Constructivist learning experience for social studies education. *The Social Studies*, 91(5), 221-225.-113.
- Kabapınar, Y. (2004). “ Bir Öğretim Materyali Olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları” *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Editör: Cemil Öztürk ve Dursun Dilek).Ankara: Pegem A yayınları.
- Kaya, Z. (2005).*Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kılıç, A., Seven, S. (2002). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- MEB.(1990). “*Eğitim Araçları ve Donatım Standartları*”, Ankara: MEB Yay., s.33, 233.

- Mentiş Taş, A. (2007). Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 519-532.
- Michaelis, J. U. ve Garcia, J. (1996). *Social Studies for Children: A Guide to Basic Instruction*. 11th Edition. USA: Allyn and Bacon.
- National Council for the Social Studies (NCSS). (1992). A vision of powerful teaching and learning in social studies: Building social understanding and civic efficacy. <http://tabank.nssc.org/article.php> adresinden 25 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.
- Nelson, Murry R (1992). *Children and Social Studies*. Harcourt Brace Jovanovich Collage Publishers.
- Öcal, A., Yiğittir, S.(2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, *Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1,(8), 51-61.
- Sözer, E. (1998). *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilimlerin Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, T. Y. (2004). “Öğretim Materyalleri ve Teknolojileri” *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Editör: Cemil Öztürk ve Dursun Dilek). Ankara: Pegem A yayınları.
- Şahin, C. (2001) *Türkiye’de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar-Çözüm Önerileri)*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Ünal, Ç., Ilgaz, S.(2005). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Coğrafya Konularına İlişkin Öğretmen Görüşleri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 129-140.
- Yanpar, T. (2005). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Varış, F. (1991). *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.